

„Hamlet” – provocarea intelectuală a sințurilor

Elementele primare, *apa* (lichidă-bălțită, îngreunând fustele actrițelor, picurând rece dintr-un candelabru de gheață; cub înghețat ascunzând pumnalul răzbunării, aburul respirației actorilor), *focul* (înghițind tronul regal), *pământul* (pulbere de cărbune, cenușă și funingine, suflat în fața actorilor, deopotrivă stigmat și chin), *lemnul brut* (al coșciugului cărat în spate de Laerte), fierul (roților dințate atârână amenințătoare pe fundalul negru al scenei) îmbogățesc textul *Hamletului* shakespearean în montarea unică a regizorului lituanian Eimuntas Nekrosius.

După cum spune criticul Linvydas Krivickas în analiza sa – *Nekrosius și spectacolele sale: Integral Shakespeare – o abordare lituaniană sau universală (Nekrosius and His Performances: Global Shakespeare – Lithuanian or General Approach)* – „conform tradiției teologice lituaniene vechi, Dumnezeu este prezent în toate, dătător de sens, Dumnezeu fiind sensul aflat la baza oricui. Iar dacă sensul poate fi găsit în orice, atunci nu se poate imprima un sens unic oricărui «simbol» dat. Astfel, roata dințată atârână pe scenă deasupra capetelor actorilor nu reprezintă nimic; probabil nici nu trebuia să semnifice ceva, și de aceea regizorul nici nu trebuie să-i descifreze semnificația. Nu are nici o semnificație. Ceea ce reușește însă să facă acest element de recuzită este să devină un punct de concentrare a atenției pentru tot ce are legătură cu fantoma tatălui lui Hamlet, moartea, raiul, iadul sau orice ține de natura spirituală. Mai mult decât atât, ca și alte «simboluri» ale lui Nekrosius, trezește un răspuns emoțional din partea publicului, o senzație de pericol, de durere, de blestem atârână deasupra capetelor personajelor, și este definitorie pentru stilul discursului său dramatic.”

Toate aceste elemente-simbol care încarcă scena și înfășoară scheletul dat de scriitura shakespeareană cresc intensitatea și greutatea spectacolului, solicitându-i pe actori și spectatori deopotrivă. Nekrosius nu îți dă răgaz nici o clipă, propunând un element vizual peste altul, agresându-te cu frigul scenei, sau cu intensitatea umilirii personajelor până dincolo de limita suportabilă, spectacolul său prinde spiritul discursului hamletian și îl închide într-un corset de fier legându-l de pământ și, simultan, înălțându-l, colivie de sensuri, deasupra capetelor muritorilor.

Reacțiile personajelor, pasionale, în viziunea lui Eimuntas Nekrosius, sunt tot atât de primitive ca și elementele de decor: Polonius azvârle cu pantofii lui Hamlet, când crede ca acesta a violat-o pe Ofelia; Hamlet se zvârcolește pe jos, în poziție fetală atunci când își roagă mama să nu se întoarcă în patul ucigașului tatălui său; actorii îl hăituesc pe Hamlet cu strigăte de fiare. Monoloagele lui Hamlet stârnesc o asemenea neliniște, încât sinuciderea pare o rezolvare firească, mai mult decât o opțiune filosofică. Monologul „A fi sau a nu fi” este spus sub un candelabru de gheață, în care ard lumânări ce picură ceară fierbinte și apă rece pe trupul actorului. Candelabru atârnat de roata dințată a unui joagăr face ca scena să fie încă și mai amenințătoare. Astfel, când prințul își sfășie în final cămașa, uciderea de sine pare o blândă alternativă. „Lama (roții dințate) care atârână deasupra capului meu e îndeajuns de grea încât să îmi ia brațul”, spune Andrius Mamontovas, interpretul lui Hamlet, într-un interviu cu Ron Jenkins. „În fiecare seară, înaintea reprezentației, verific dacă mașiniștii au legat bine roata. În timp ce vorbesc, îi simt greutatea deasupra mea. Mă sperie și cred că asta a urmărit și Nekrosius.”

„Producțiile sale sunt mai mult filosofice decât sociale.”, caracterizează Ruta Skendeliene creația regizorului, „publicul, ce se așteaptă să găsească problemele contemporane reflectate în spectacolele lui Nekrosius, va fi dezamăgit. Montările sale sunt extrem de vizuale și creează un limbaj teatral universal bazat pe un tip de

expresivitate născută din teatrul popular lituanian, păstrând o puternică legătură cu modul arhaic de a percepe lumea înconjurătoare. Simbolicile, și semnele incluse fiind născute dintr-o profundă și arhetipală conștiință lituaniană.“

„Toate aceste lucruri îmi vin în mod firesc“, spune Eimuntas Nekrosius vorbind despre folosirea materiilor prime în decor. „Nu mă gândesc la ritualurile păgâne în mod conștient, dar petrec multă vreme la țară, vin în contact direct cu focul, apa, pământul, așa că este normal să includ aceste elemente în spectacol. Acest mediu îmi e mai apropiat decât cel cultivat și rafinat. Îmi plac texturile brute. Toată recuzita este din obiecte aruncate, pe care le-am refolosit după bunul nostru plac. Sunt niște mașinării solide. Nu poți să inventezi nimic asemenea lor. Sunt primitive și aspre, ca și aerul dintre versurile lui Shakespeare. Mașina veche de tipărit, presa de hârtie, ferăstrăul circular care ar fi putut fi folosite la tăierea copacilor sau la facerea cărților, așa că poți spune chiar că sunt înrudite cu literatura.“

Ruta Skandeliene afirmă: „În producțiile sale textul constituie doar un punct de plecare pentru o viziune. Regizorul sparge tiparul piesei și construiește spectacolul din episoade separate, legate în așa fel încât să creeze un efect vizual extrem de expresiv. Textul piesei se combină cu metafore pe care le creează folosind trupurile actorilor, mișcările lor, tablouri, voci, muzică, sunet. Deși actorii sunt doar o parte din țesătura piesei, Nekrosius păstrează totuși protagonistul ca element central al montării. Celelalte personaje grupate în jurul său sunt dezbrăcate de trăsături psihologice. Structura generală a piesei este mai importantă decât contribuția creativă a actorilor. Personajele funcționează ca cifruri mai mult decât ca oameni adevărați. Pentru Nekrosius este mai important să reveleze personalitatea actorului decât a eroului pe care acesta îl reprezintă.“

Cu o altă ocazie, Mamontovas povestește de ce Nekrosius l-a preferat ca interpret pe el, un cântăreț de muzică pop, fără nici un fel de experiență dramatică: „Nu vreau un actor profesionist în Hamlet, pentru că, spune el, nimeni nu poate învăța să fie Hamlet. Teatrul lui Nekrosius a fost definit ca un teatru organic, generând frig, murdărie și durere. Scopul lui este să creeze imagini pentru spectator.“

Hamlet de William Shakespeare.

Cu: Andrius MAMONTOVAS și Victoria KUODYTE.

Pentru Hamlet am lucrat nouă luni până să găsim imaginile definitive. Multe, care poate ar fi funcționat pentru alți regizori, au fost eliminate ca redundante. Pentru mine rezultatul final este magic și m-am simțit ca ucenicul unui vrăjitor. Spectacolul este tratat ca o formă de luptă. De fapt, la sfârșitul spectacolului ne simțim ca după un meci de box și avem corpul acoperit de vânătăi, dar aceasta este viziunea regizorului. Cred că Nekrosius a vrut să ajungă la această imagine a lui Hamlet ca victimă a iubirii tatălui său și a propriei dorințe de răzbunare: adică, lăsând la o parte politica, ci doar din perspectiva caracterului uman al lui Hamlet.“ Interpreta Ofeliei, Viktorya Kuodyte, având experiența a opt ani de colaborare cu regizorul, descrie lucrul la *Hamlet*: „Abia vorbește. Dar uneori micile mișcări ale mâinilor sau ochilor pot explica o scenă întreagă. Când folosește cuvinte, durează o vreme până pricepi ce a vrut să spună de fapt. De exemplu, mi-a zis că Ofelia trebuie să miroasă a pește. Așa că mi-am pus un pește mort în haine, în timpul repetițiilor. Mirosea dezgustător, dar în sfârșit am înțeles că nu mirosul era important. El vroia ca ea să miroasă așa ca un semn de rebeliune, de împotrivire, de protest împotriva a ceea ce se întâmpla în jurul ei.“

Umanizarea prințului Danemarcei, coborârea de pe pedestalul filosofic în material, pentru ca, astfel, noi sensuri să imeargă, a provocat reacții puternice în criticii din întreaga lume: „Spectacole asemenea lui *Hamlet* îți trezesc la viață conștiința. Întorc cu susul în jos tot ce ai știut până atunci. În acest spectacol ești surprins nu de lucruri pe care le știai de multă vreme, nu de faptul că regizorul este excepțional, ci de faptul că, atâția ani, ai trăit fără să știi ce fel de piesă a apărut asemenea unui aisberg din ocean. Un moment paroxistic, o explozie de gheață și foc, de putere și metal. *Hamlet* este opera unui maestru al teatrului, un vizionar și un om care vede lumea cu o uimitoare sobrietate și a cărui privire străpunge vanitatea sufletului uman.“ (Beata Gucialska, Polonia).

Hamlet de William Shakespeare.

Cu: A. MAMONTOVAS și
V. PETKEVICIUS.

